

ЎЗИНИ ЎЗИ БАНД ҚИЛУВЧИ ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАР ДАРОМАДЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШНИНГ АҚШ ТАЖРИБАСИ ВА УНДАН СОЛИҚ СИЁСАТИМИЗДА ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ

Сотимов Достон Қахрамон ўғли
Банк Молия Академияси талабаси

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон Республикасида иқтисодиёт эркинлашуви ва модернизациясининг ҳозирги босқичида жисмоний шахслар даромадларини солиққа тортиш амалиётини бошқаришнинг концептуал асослари ва иқтисодий самарадорлиги мезонлари тадқиқ этилган. Шунингдек, ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда, жумладан, АҚШ, юридик ва жисмоний шахсларни солиққа тортишнинг ўзига хос хусусиятлари, корпорациялардан олинadиган корпорация солиғини ҳисоблаш ва бюджетга тўлаш тартиби, қўшилган қиймат солиғининг амал қилиш механизмини, акциз солиғи ва бошқа маҳаллий солиқ ва йиғимларни ҳисоблаш ҳамда бюджетга тўлаш тартиби каби масалалар кенг ёритилган.

Калит сўзлар: иқтисодиёт, модернизация, жисмоний шахс, даромад, солиқ, самарадорлик.

Абстракт. В статье исследуются концептуальные основы и критерии экономической эффективности управления операцией налогообложения доходов физических лиц на современном этапе либерализации и модернизации экономики в Республике Узбекистан. Также в развитых и развивающихся странах, в том числе в США, особенности налогообложения юридических и физических лиц, порядок исчисления и уплаты в бюджет корпоративного налога с корпораций, механизм налога на добавленную стоимость, исчисление и уплата в бюджет налога на добавленную стоимость, бюджет акцизного налога и других местных налогов и сборов, такие вопросы, как процедура, освещены подробно.

Ключевые слова: экономика, модернизация, личность, доход, налог, эффективность.

Abstract. In the article, the conceptual basis and criteria of economic efficiency of managing the operation of taxing the income of individuals at the current stage of economic liberalization and modernization in the Republic of Uzbekistan are researched. Also, in developed and developing countries, including the USA, specific features of taxation of legal entities and individuals, the procedure for calculating and paying to the budget the corporation tax from corporations, the mechanism of value added tax, the calculation and payment to the budget of excise tax and other local taxes and fees issues such as procedure are covered in detail.

Key words: economy, modernization, individual, income, tax, efficiency.

Қонунчиликка киритилган ўзгартиришга кўра, 2024 йилнинг 1 январидан бошлаб ўзини ўзи банд қилган шахсларнинг меҳнат фаолияти натижасида ёки товарларни (хизматларни) реализация қилишдан олинган даромадларига ушбу даромадлар солиқ даврида юз миллион сўмдан ошган кундан эътиборан яқка тартибдаги тадбиркорлар учун белгиланган тартибда солиқ солиниши белгиланди.

Ўзини ўзи банд қилган шахслар — ўз ишини ўзи топиб, уни ўзи бажариш орқали даромад кўрадиган жисмоний шахслардир. Репетиторлар, энагалар, сантехниклар, электрчилар, сартарошлар, курьерлар, автомобиль ювувчилари, ҳунармандлар, фаррошлар, тикувчилар, дастурчилар ва яна кўплаб касб эгалари ўзини ўзи банд қилувчилар бўлишлари мумкин.

Мамлакат ижтимоий-иқтисодий ривожланиш истиқболларида жисмоний шахслардан олинadиган солиқларнинг концептуал асослари Ўзбекистон Республикасида солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси вазифалари ҳамда солиқ тизими модернизациясининг кўшимча чоратадбирлари ижросидан келиб чиқиб жисмоний шахслар даромадларини солиққа тортиш амалиётининг ҳозирги ҳолати, унинг муаммолари ва тортишувли масалалари ҳамда унинг самарадорлигини ошириш йўналишлари. Кишилиқ жамияти тараққиётининг барча босқичларида амал қилувчи ижтимоий иқтисодиёт концепцияси халқ турмуш фаровонлигини ошириш, камбағаллик ва кам таъминланганликнинг ўсишига йўл қўймаслик заруриятидан келиб чиқади.

Ўзини ўзи банд қилган шахслар юридик шахсларга хизматлар кўрсатишда (товарларни сотишда) электрон ҳисоб-китоб фактураларни тақдим қилиши ҳамда назорат-касса техникаси ва банк пластик карточкалари орқали ҳисоб-китоблар бўйича тўлов терминалларида фойдаланиши ҳамда тижорат банкларида ҳисобварақларини очган ҳолда фаолият юритишлари мумкин. Ўз навбатида, юқорида қайд этилган маълумотлар Солиқ кўмитасининг маълумотлар базасида ташқи манба маълумотлари асосида шаклланади. Шунга асосан, ўзини ўзи банд қилган шахсларнинг даромадлари юқорида қайд этилган маълумотлар асосида аниқланиш имконияти мавжуд.

Маълумки, ЯТТлар 5 нафаргача ходим ёллаган ҳолда фаолият юритишлари мумкин. Ўз навбатида, ходимни ёллаш бевосита иккита томон ўртасида тузиладиган меҳнат шартномаси асосида амалга оширилади ҳамда солиқ органларига ҳар бир ёлланган ходимларни мажбурий тартибда ҳисобга қўйишлари лозим бўлади. Шунингдек, ЯТТ зиммасида ҳар бир, яъни 5 нафаргача ёллаган ходимлари учун даромад солиғи ҳамда ижтимоий солиқ тўловини амалга ошириш мажбурияти юклатилган. Киритилган ўзгартириш ва қўшимчаларга асосан ўзини ўзи банд қилган шахсларнинг жами даромади солиқ даврида 100 млн сўмдан ошса, ЯТТга айланмайди. Фақатгина солиқ тўлаш мажбурияти ЯТТ сифатида белгиланади.

Шунга асосан, ўзини ўзи банд қилган шахслар ўз фаолиятида ёлланма ходимлар меҳнатидан фойдаланишга ҳамда тадбиркорлик субъектларига

ёлланган ходим сифатида меҳнат фаолиятини амалга оширишга ҳақли эмас. Ўзини ўзи банд қилган шахс сифатида рўйхатга олинган фуқаро Бандликка кўмаклашиш давлат жамғармаси маблағлари ҳисобига ишсизга тўланадиган ишсизлик бўйича нафақани ҳамда касбга тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малака ошириш даврида стипендияни ололмайди.

Ўзини ўзи банд қилиш тартибида меҳнат фаолиятини амалга ошириш натижасида олинган даромадларга жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи татбиқ этилмайди. Бунда ўзини ўзи банд қилган шахсларнинг меҳнат фаолиятидан ташқари олинган даромадлари Солиқ кодексида белгиланган тартибда солиққа тортилади.

Ўзини ўзи банд қилган шахс махсус мобиль илова ёки солиқ тўловчининг шахсий кабинети орқали рўйхатдан ўтади, бунда ўзини ўзи банд қилган шахс томонидан сўровнома тўлдирилади. Ижтимоий солиқ тўлаш ихтиёрий асосда амалга оширилади. Шунга асосан даромади 100 млн сўмдан ошган ўзини ўзи банд қилган шахслар ҳам йилига бир маротаба базавий ҳисоблаш миқдорининг бир баравари миқдорида меҳнат стажини ҳисоблаш учун ижтимоий солиқ тўлайди.

Халқаро тажриба

Хорижий давлатларда ҳам ўзини ўзи банд қилган шахслар солиқ тўловчилар ҳисобланади. Мисол учун, АҚШ тажрибасида ўзини ўзи банд қилган шахслар олган даромадларидан солиқ тўлаш мажбурияти мавжуд. Яъни уларнинг қонунчилигига асосан даромадларидан 4 фоиз, агар ушбу даромадлар юридик шахс ёки хусусий тадбиркорларга кўрсатилган хизматдан олинган бўлса, 6 фоиз миқдорида профессионал даромад солиғи тўлашлари лозим бўлади.

Ўзини ўзи банд қилганлар чет эллик жисмоний шахслар ва юридик шахслар билан шартнома тузмасдан ишлашлари мумкин. Оммавий офертани қабул қилиш, электрон хабар алмашиш ёки, жумладан, электрон шаклдаги ҳисоб-фактуралар (инвойслар) ишлаш учун асос бўлиши мумкин. Бажарилган ишлар учун хориждаги норезидентлардан тўловларни Ўзбекистон банкларидаги ҳисоб рақамига хорижий валютада қабул қилиш мумкин. Бунда яқка тартибдаги тадбиркорлар ёки юридик шахслар сингари Ташқи савдо операцияларининг ягона электрон ахборот тизимида бу ҳақдаги маълумотларни киритишга ҳожат йўқ. Олинган маблағларни ўз банкида хорижий валютада нақд қилиб олиш ва ундан ўз эҳтиёжлари учун фойдаланиш мумкин.

Адабиётлар

1. Барулин С.В., Ермакова Е.А., Степаненко В.В. Налоговый менеджмент. 3-е изд. – М.: Омега-Л, 2016. – 492 с.
2. Башкирова Н.Н., Сугрובה, Е. Б. Основы налогового консультирования/ 3-е изд. / под ред Л.И. Гончаренко. - М.: Магистр, 2016. – 315 с.

3. Беспалов М.В., Филина Ф.Н. Схемы минимизации налогообложения / 3-е изд./ под ред. Д.В. Соловьевой. М.: ГроссМедиа, РОСБУХ, 2017. - 548 с.
4. Борьян Ю.Б., Зрелов А.П. Современные задачи и возможности налоговой политики // Налоги и налогообложение. - 2017. - № 1. - С. 17 - 19.
5. Гадоев Э. ва бошқ. Солиққа оид хатолар. – Т.: "Иқтисодиёт ва ҳуқук дунёси" нашриёт уйи, 1996. -128 б.;
6. Гадоев Э., Кўзиева Н. Жисмоний шахсларни солиққа тортиш. –Т.: Ўзбекистон, 2013. – 281 б.;
7. Гатаулин Ш. Солиқлар ва солиққа тортиш. – Т.: ДСК, 1996. – 241 б.;
8. Гончаренко Л.И., Осетрова Н.И. О новой дисциплине: современные тенденции в формировании налоговой культуры //Налоги и налогообложение. - 2016. - № 11. - С. 55 - 59.